

สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนในเขตป่าชายเลน จังหวัดจันทบุรี

The Study of the Socio-Economic Conditions of the Communities in Mangrove Forest in Chanthaburi¹

รชนีวรรณ เวชพุดติ², เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล²

Rachaniwan Vechaphurt, Chaleo Rougrujipimon

ABSTRACT

The purpose is to study the living condition, the economic status, the concern with the mangrove forest resource and the knowledge about the ecosystem and to investigate the attitude of the inhabitants on the value of the mangrove forest. It is discovered that more than half of the head of households had the age less than 50 years, the working age. The level of education is grade four that is too low to understand the ecosystem or the conservation of natural resource. Knowledge about fishes in the mangrove forest is from their own experience which is scarcely true. The most use of the Mangrove forest resource is timber for burning as charcoal, firewood and log. Knowledge about the ecosystem more than half of the head of the households know well; two third number know that the larvae live in mangrove forest and one third know that the mangrove forest is nutrition source of fishes. The degree of knowledge about mangrove ecosystem related to the occupation, the man who cut the timber know much, the traders and employees know less, the fisherman and the shrimp raising occupation know half in number. About the conservation of the mangrove forest most people notice the reduction of the number of the forest and the fish in 20 years. About the government's control in cutting timber more than half think that they get no benefit. The other half thinks that the controlling has good effect on the inhabitants especially for the coastal fisherman. Many opinions during the investigation were very fruitful to the government.

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาสภาพการดำรงชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ การเกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชายเลน และความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ และเป็นการสำรวจทัศนคติของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตนี้ ต่อคุณค่าของป่าชายเลน การวิจัยพบว่าหัวหน้าครัวเรือนมากกว่าครึ่ง มีอายุน้อยกว่า 50 ปี ซึ่งเป็นประชากรในวัยทำงานระดับการศึกษาจบชั้นประถมสี่ซึ่งน้อยเกินไปที่จะเข้าใจระบบนิเวศ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับสัตว์น้ำที่อาศัยในป่าชายเลนได้มาจากประสบการณ์ของตนเองซึ่งไม่ค่อยถูกต้องนัก

¹ ภายใต้งานวิจัยของ ดร.สนิท อักษรแก้ว ภาควิชาวนวัฒนวิทยา คณะวนศาสตร์

² คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การใช้ทรัพยากรป่าชายเลนส่วนใหญ่ได้แก่ ไม้ เพื่อทำถ่าน ทำฟืน และทำที่อยู่อาศัย ในด้านความรู้ระบบนิเวศของป่าชายเลน หัวหน้าครัวเรือนครึ่งหนึ่งมีความรู้ถูกต้องเกี่ยวกับระบบนิเวศ ชาวบ้านสองในสามรู้ว่าป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์น้ำตัวอ่อน และหนึ่งในสามทราบว่าป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารของปลาหลายชนิด ระดับความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับอาชีพ พวกที่มีอาชีพตัดไม้เป็นกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศมาก ขณะที่กลุ่มค้าขายและลูกจ้างรับน้อยมาก กลุ่มชาวประมงและเลี้ยงกุ้งมีส่วนที่รู้เพียงครึ่งเดียว ทศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ชาวบ้านเกือบทั้งหมดตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าชายเลน เห็นว่าป่าไม้และสัตว์น้ำซึ่งเคยอุดมสมบูรณ์ในอดีต 20 ปีที่แล้วได้ลดจำนวนลง เกี่ยวกับการควบคุมการตัดไม้ของทางราชการ ชาวบ้านกว่าครึ่งหนึ่งเห็นว่าเป็นผลดีต่อตน อย่างไรก็ตามชาวบ้านเกือบครึ่งเห็นว่าการควบคุมการตัดไม้เป็นผลดีต่อชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวบ้านที่เลี้ยงชีพด้วยการทำประมงชายฝั่งซึ่งนับว่ามีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ ความเห็นหลายประการที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จัดว่าเป็นประโยชน์ต่อรัฐเป็นอันมาก

คำนำ

ป่าชายเลนนับว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างยิ่งนับจากใช้ไม้ทำถ่านซึ่งเป็นถ่านที่มีคุณภาพดี ให้ไฟแรงได้แก่ถ่านจากไม้โกงกาง นอกจากนี้ป่าชายเลนยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำตัวอ่อน เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศวิทยาที่มีทรัพยากรที่ให้ผลิตผลต่อหน่วยพื้นที่สูง มีทั้งเหมืองแร่ เกลือธรรมชาติ และยังช่วยป้องกันชายฝั่งทำให้แผ่นดินงอกและช่วยลดสภาวะอันตรายจากสภาวะน้ำเน่าในปากน้ำ อ่าวหรือทะเลสาบต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากรากของป่าชายเลนทำหน้าที่เหมือนตะแกรงธรรมชาติคอยกั้นกรองสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ซึ่งมีมนุษย์ปลดปล่อยลงไปแม่น้ำลำคลอง

ปัญหาและสาเหตุ จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีป่าชายเลนเป็นจำนวนถึงแสนกว่าไร่ คิดเป็นเนื้อที่หนึ่งในสามของป่าชายเลนในเขตตะวันออกของประเทศไทย มีการตั้งหลักแหล่งของชุมชนในเขตป่าชายเลนหลายชุมชน และมีการประกอบอาชีพในแถบนั้น เช่น ตั้งโรงเผาถ่านไม้ และทำการประมง จึงน่าจะศึกษาว่าได้มีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน หรือมีแนวโน้มว่าจะมีการบุกรุกป่าชายเลนจนทำให้ระบบนิเวศป่าชายเลนเสียความสมดุลไปหรือไม่ วัตถุประสงค์เพื่อประกอบการวางแผนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าชายเลนเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประชากรในเขตป่าชายเลนในแง่ของการใช้ประโยชน์ โดยได้ศึกษาทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชายเลนและการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งบนบกและในน้ำ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ มี 2 ประการคือ 1. ทราบทัศนคติของประชากรในด้านการใช้ทรัพยากรว่าได้ตระหนักถึงคุณค่าของสภาพแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งป่าไม้และสัตว์น้ำหรือไม่และอย่างไร การศึกษาทางสังคมของชุมชนที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลน จะได้ทราบถึงพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งในสถานะของชุมชน และจากสภาพของความไม่สะดวก ของแหล่งที่อยู่อาศัยเช่นการคมนาคมไม่สะดวกอาจมีผลส่งไปถึงการศึกษาเล่าเรียนของบุตร การขาดความกระตือรือร้นที่จะยกฐานะทางสังคมนั้นหรือไม่ในกลุ่มที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลน รวมทั้งศึกษาสภาพสุขอนามัยของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ทราบลักษณะนิสัยโดยทั่วไปของชุมชน อันจะส่งผลสะท้อนถึงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ 2. ผลที่ได้รับในทางประยุกต์ คือเป็นการเสริมความรู้ด้านระบบนิเวศซึ่งมีมนุษย์เป็นปัจจัยหนึ่งที่เปลี่ยนสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การศึกษาครั้งนี้จะช่วยเสริมวงจร

ของระบบนิเวศซึ่งมีพืช และสัตว์ มนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญ ผลจากการวิจัยจะได้ชี้แนะทั้งภาคเอกชนและภาค รัฐบาล ในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนต่อไป

วิธีการศึกษา

1. การเลือกพื้นที่ศึกษา

ป่าชายเลนที่จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่กว้างถึง 11.90% ของป่าชายเลนทั้งประเทศ มีสภาพสมบูรณ์ และเป็นป่าสงวนซึ่งรัฐจัดสัมปทานให้ตัดฟันเผาถ่าน มีประชากรเข้าไปอยู่อาศัยอยู่ถึง 4 หมู่บ้านคือ บ้าน ปากคลองอิเทพ (50-60 หลัง) บ้านท่าขาหย่าง (10-15 หลัง) บ้านบางชัน (120-130 หลัง) และบ้าน นาทุ้ง (43 หลัง) จึงนำศึกษาสภาพการดำรงชีวิตในแง่เศรษฐกิจและสังคม ว่ามีผลกระทบต่อทรัพยากรในเขต ป่าชายเลนมากน้อยเพียงใด

2. วิธีการและการเก็บข้อมูล

สำรวจบริเวณพื้นที่ที่จะศึกษาลักษณะการตั้งบ้านเรือน ความเป็นอยู่ทั่วไปและสัมภาษณ์ผู้นำ ชุมชน ขึ้นปฏิบัติการในพื้นที่ใช้เครื่องมือสำรวจโดยออกแบบสอบถามแบบปลายปิดและปลายเปิด สัมภาษณ์ หัวหน้าครัวเรือน จากจำนวน 50 เปอร์เซนต์ จากนั้นก็นำมาวิเคราะห์โดยใช้ตารางเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้าน โดยคิดเป็นร้อยละจากครัวเรือนที่สำรวจ

2.1 ข้อมูลทั่วไป การตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้านที่ทำการประมง และตัดไม้ มักตั้งอยู่รวมกันเป็น กระจุก เช่นหมู่บ้านอิเทพ บ้านท่าขาหย่าง และบ้านบางชัน การตั้งบ้านเรือนแบบกระจายได้แก่หมู่บ้านนาทุ้ง ซึ่งตั้งไปตามนาทุ้งของตน ทั้ง 4 หมู่บ้านอาศัยการคมนาคมโดยทางเรือ มีเรือโดยสารแล่นระหว่างบ้านบางชัน และอำเภอขลุ่ย ไฟฟ้าส่วนกลางยังไม่ถึง บริเวณนี้ค่อนข้างกันดาร ขาดน้ำจืด สภาพพื้นดินโดยทั่วไปเป็นดิน เกล็ดปลุกพืชได้น้อย ชุมชนบ้านบางชันเป็นศูนย์กลาง เป็นที่ตั้งของตำบลมีสถานีนามขลุ่ย ร้านค้า

2.2 คุณภาพประชากร ผู้ตอบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จบชั้นป.4 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ เฉพาะที่ หมู่บ้านนาทุ้งมีผู้ได้รับการศึกษาสูงกว่า ป.4 ถึง 18% การที่ได้รับการศึกษาน้อย ทำให้ชาวบ้านมีความรู้รอบตัว น้อยมาก เช่นการอนุรักษ์ หรือระบบนิเวศ การรับเทคโนโลยีสมัยใหม่รับได้ช้า หมู่บ้านนาทุ้งมีหัวหน้าครอบครัว ที่มีอายุน้อยกว่าหมู่บ้านอื่นและมักจะอพยพมาจากที่อื่น เพื่อแสวงหาโอกาสตั้งตัวในที่ที่ไม่ใช่ภูมิลำเนา ของตน ขนาดครัวเรือนของหมู่บ้านทั้งสี่หมู่บ้านมีขนาดปานกลาง (5-9 คน) อาชีพหลักของคนในหมู่บ้าน ต่าง ๆ ทำการประมง ที่บ้านบางชัน (68%) นาทุ้ง (24%) ที่บ้านนาทุ้ง ทำนาทุ้ง (4%) ตัดฟัน (15%) อาชีพตัด ฟันที่บ้านอิเทพ (25%) บ้านบางชัน (11%) บ้านท่าขาหย่าง (10%) คิดจากอาชีพอื่น ๆ อาชีพรอง มีการทำการ ประมง ค้าขาย ตัดฟัน รับจ้าง รายได้ของประชากร ทั้ง 4 หมู่บ้านมีรายได้เฉลี่ย 1,500 บาทต่อเดือน รายได้ต่ำ กว่า 1,000 บาท มีประมาณ 10 เปอร์เซนต์ รายได้ 4,000 บาท ขึ้นไปมีดังต่อไปนี้ บ้านนาทุ้ง (26%) บางชัน (16%) ท่าขาหย่าง (10%) อิเทพ (7%) การใช้แรงงานที่หมู่บ้านในเขตป่าชายเลนมีการใช้แรงงาน 1-2 คนเป็นส่วนใหญ่

3. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคม

การใช้ทรัพยากรป่าชายเลน ที่นำมาใช้โดยตรงและเป็นส่วนมากคือไม้จากป่าชายเลน ครัวเรือนเกือบ ทั้งหมดในชุมชนใช้ไม้ในบริเวณนั้น เพื่อสร้างบ้านเรือนโดยเฉพาะในครอบครัวที่มีฐานะยากจน ส่วนการตัดไม้

เพื่อทำฟืนหรือทำถ่านใช้เองมีครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เมื่อพิจารณาแยกเฉพาะแต่ละหมู่บ้านจะเห็นว่าสามในสี่หมู่บ้านมีจำนวนครัวเรือนที่ตัดไม้ทำเชื้อเพลิงใช้เอง ไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน ส่วนหมู่บ้านบางชน มีการตัดไม้ทำฟืนหรือถ่านใช้เองเพียงส่วนน้อย เนื่องจากครัวเรือนในหมู่บ้านบางชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและประมง ประกอบกับมีฐานะดีกว่าหมู่บ้านอื่น ไม่จำเป็นต้องตัดไม้มาเผาถ่านหรือทำฟืนใช้เอง เนื่องจากสามารถซื้อหาได้สะดวก

สำหรับครัวเรือนที่ใช้ไม้ทำฟืน และทำถ่านเพื่อขายนั้นมีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 20 ของครัวเรือนทั้งหมด หมู่บ้านที่ตัดไม้ทำฟืนขายให้เตาเผาถ่าน คือหมู่บ้านอิเทพ (46.40% ของจำนวนครัวเรือน) และยังมีเตาเผาถ่านขนาดเล็กไว้เผาเองด้วย หมู่บ้านนาุ้ง (35.30%) ส่วนหมู่บ้านท่าขาหย่าง และบางชน ไม่ได้มีการตัดฟืนเพื่อขายเลย

ตารางที่ 1 จำนวนร้อยละของครัวเรือนที่ใช้ไม้จำแนกตามประเภทการใช้และหมู่บ้าน

ประเภทการใช้	บ้านนาุ้ง N = 34 %	บ้านบางชน N = 44 %	บ้านท่าขาหย่าง N = 10 %	บ้านอิเทพ N = 28 %	รวม N = 116 %
ทำที่อยู่อาศัย	88.2	77.3	70.3	100.0	85.3
ทำฟืนหรือถ่านใช้เอง	67.6	22.7	50.0	71.4	50.0
ทำไม้ฟืนเพื่อขาย	14.7	2.3	—	46.4	16.4
ทำถ่านเพื่อขาย	35.3	—	—	32.1	18.1

ความแตกต่างระหว่างชุมชนที่ฐานะดีกว่าเช่น หมู่บ้านบางชนกับชุมชนที่ฐานะเศรษฐกิจโดยทั่วไปยากจนกว่าเช่นอิเทพ จะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากไม้ป่าชายเลนคือ การตัดไม้ทำลายป่ามีอัตราสูง ในชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และในทางกลับกัน อัตราการตัดไม้ทำลายป่าจะต่ำในชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า

ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าชายเลน หมายถึงความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างป่าชายเลนกับวงจรชีวิตสัตว์น้ำในทางวิชาการ ยอมรับว่าป่าชายเลนมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ สัตว์น้ำหลายชนิดทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา อาศัยบริเวณป่าชายเลนเป็นแหล่งขยายพันธุ์และแหล่งอาหาร ใบไม้เมื่อร่วงหล่นเน่าเปื่อยจะเป็นอาหารของสัตว์น้ำ ป่าชายเลนยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และที่อยู่ของสัตว์น้ำตัวอ่อน และสัตว์น้ำหลายชนิดอาศัยอยู่บริเวณป่าชายเลนตลอดวงจรชีวิต ป่าชายเลนจึงอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์อย่างมหาศาล

ตารางที่ 2 จำนวนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่มีความรู้ถูกต้องเกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าชายเลน

ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ	บ้านนากุ้ง N = 34 %	บ้านบางชัน N = 44 %	บ้านท่าเขาหย่าง N = 10 %	บ้านอีเทพ N = 28 %	รวม N = 116 %
1. รู้ว่าป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ	50.0	27.3	10.0	57.1	39.7
2. รู้ว่าป่าชายเลนเป็นแหล่งวางไข่ของสัตว์น้ำ	44.1	38.6	30.0	67.9	46.5
3. รู้ว่าป่าชายเลนเป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำตัวอ่อน	79.4	59.1	50.0	82.1	69.8

ตารางที่ 2 ซึ่งให้เห็นว่าหัวหน้าครัวเรือนประมาณครึ่งหนึ่งมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าชายเลน จำนวนผู้ที่รู้ว่าเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำตัวอ่อนมีถึงสองในสามแต่มีเพียงหนึ่งในสามเท่านั้นที่รู้ว่าเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ ชาวบ้านเชื่อว่าสัตว์น้ำส่วนใหญ่ออกไปหากินในทะเลมากกว่าหาอาหารตามบริเวณชายเลน และเห็นว่าป่าชายเลนมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำในแง่เป็นแหล่งพักอาศัยของสัตว์น้ำในระยะเป็นตัวอ่อนมากกว่าและอยู่ตลอดวงจรชีวิต ส่วนความสัมพันธ์ในแง่ที่เป็นแหล่งวางไข่สัตว์น้ำนั้น ชาวบ้านเชื่อในจำนวนเท่า ๆ กันว่าสัตว์น้ำไปวางไข่ในทะเลหรือวางไข่ในป่าชายเลน เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้าน จะเห็นว่าชาวบ้านที่หมู่บ้านอีเทพมีอัตราส่วนของผู้มีความรู้ในระบบนิเวศของป่าชายเลนมากที่สุด รองลงมาคือบ้านนากุ้ง สำหรับบ้านบางชัน และบ้านท่าเขาหย่าง มีอัตราส่วนน้อยที่สุด

ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าชายเลนมีความสัมพันธ์อย่างมากกับลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องโดยตรงกับป่าชายเลน คืออาชีพตัดไม้ เป็นกลุ่มที่มีอัตราส่วนของผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าชายเลนมากที่สุด กลุ่มที่มีอาชีพไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนคืออาชีพที่ค้าขาย รับจ้าง และอื่น ๆ เป็นกลุ่มที่มีอัตราส่วนของ ผู้มีความรู้ในเรื่องนี้น้อยที่สุด ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพประมงและทำนากุ้ง ซึ่งเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนมาก รองจากอาชีพตัดไม้ มีอัตราส่วนของผู้ที่มีความรู้ประมาณครึ่งหนึ่ง

ทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน การศึกษาในส่วนนี้พิจารณาถึงทัศนคติของชาวบ้านเกี่ยวกับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และสัตว์น้ำในเขตป่าชายเลนเปรียบเทียบกับอดีต โดยให้ประเมินว่าปัจจุบันสภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าชายเลนมีมากกว่าหรือน้อยกว่าในอดีต

ตารางที่ 3 จำนวนร้อยละของผู้ที่เห็นด้วยกับข้อความเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรป่าชายเลน

ประเภทการใช้	บ้านนากุ้ง N = 34 %	บ้านบางชัน N = 44 %	บ้านท่าขาหย่าง N = 10 %	บ้านอีเทพ N = 28 %	รวม N = 116 %
1. ป่าชายเลนแบบนี้เมื่อ 10-20 ปีก่อนมีต้นไม้ อุดมสมบูรณ์มากกว่า ทุกวันนี้	100.0	95.4	100.0	100.0	98.3
ทุกวันนี้มีสัตว์น้ำแถบ นี้ลดน้อยลงกว่าแต่ก่อน	94.1	97.1	100.0	100.0	97.4
3. การที่ป่าชายเลน เสื่อมสภาพลงทำให้สัตว์ น้ำลดลงด้วย	73.5	75.0	60.0	57.1	69.0

จากตารางที่ 3 จะพบว่าชาวบ้านเกือบทั้งหมดตระหนักดีถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าชายเลน และปริมาณสัตว์น้ำ ชาวบ้านมีความเห็นว่าป่าไม้และสัตว์น้ำซึ่งเคยอุดมสมบูรณ์ในอดีตเมื่อ 10-20 ปีมาแล้ว บัดนี้ได้เสื่อมสภาพหรือลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ขนาดของต้นไม้เล็กลง จะมีต้นไม้โตในบริเวณหลังบ้าน ที่ชาวบ้านคอยดูแลรดน้ำเพื่อให้ต้นไม้โตเต็มที่และเก็บไว้ใช้สำหรับสัตว์น้ำก็มีปริมาณมากหาง่ายและมีขนาดใหญ่กว่าปัจจุบัน แต่ชาวบ้านจำนวนหนึ่งในสาม มีความเห็นว่าการที่สัตว์น้ำลดลงไม่เกี่ยวกับสภาพป่าแต่เป็นเพราะการจับมากเกินไปและการใช้สวนลาก อวนรุนของชาวบ้านที่มีเครื่องมือประมงทันสมัย ในทัศนะของหัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชายเลนต่อการทำมาหากินปรากฏว่า ชาวบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสามในสี่เห็นว่าป่าชายเลนมีประโยชน์ต่อการทำมาหากินของคนอย่างมาก เช่น หมู่บ้านอีเทพ และบ้านนากุ้ง ส่วนหมู่บ้านบางชัน ประมาณครึ่งหนึ่ง เห็นว่าป่าชายเลนมีประโยชน์ต่อการทำมาหากินของคนเพียงเล็กน้อย หรือไม่มีประโยชน์เลย กลุ่มอาชีพที่เห็นประโยชน์น้อยได้แก่ อาชีพค้าขาย และทำนากุ้ง กลุ่มที่เห็นว่ามีประโยชน์มากคือตัดไม้ และประมง

ทัศนะของชาวบ้านเกี่ยวกับการควบคุมการตัดไม้ของทางราชการ ซึ่งหน่วยงานป่าชายเลนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่นั้นมีจำนวนก้ำกึ่งกันส่วนหนึ่ง เกินหนึ่ง เห็นว่าเป็นผลดีเกือบครึ่ง เห็นว่าไม่เป็นผลดีแต่ประการใด ยกเว้นที่หมู่บ้านท่าขาหย่างส่วนมาก (80%) เห็นว่าเป็นผลดีต่อตนเอง เมื่อพิจารณาจากกลุ่มอาชีพกลุ่มที่ต้องการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนไม่เห็นว่าเห็นว่าเป็นผลดี เช่น กลุ่มตัดไม้ และกลุ่มทำนากุ้ง ซึ่งจำเป็นต้องตัดไม้เพื่อทำถ่านและทำนากุ้งซึ่งจำเป็นต้องเป็นที่เป็นที่เปิดโล่ง ส่วนผู้ที่ทำอาชีพประมง ค้าขาย รับจ้าง เห็นด้วยกับการควบคุมการตัดไม้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้เสนอมาตรการที่รัฐควรปฏิบัติ ซึ่งแยกได้เป็นสองทางคือ กลุ่มหนึ่งเสนอให้รัฐยกเลิกสัมปทานที่ให้กับบริษัททำไม้เสียและรักษาป่าชายเลนไว้เป็นป่าสงวนโดยสมบูรณ์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง

เห็นว่ารัฐควรจัดสรรที่ดินบริเวณป่าชายเลนให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้ใช้ทำมาหากินและดูแลรักษาป่า ที่อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละคนโดยตนเอง ชาวบ้านเห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์มากทั้งในแง่ที่ชาวบ้านเองสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนได้ ขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ดูแลรักษาป่าไม่ให้มีการบุกรุกทำลายป่า

สรุปและเสนอแนะ

จากการสำรวจสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในเขตป่าชายเลน จังหวัดจันทบุรี ทำให้พบว่า ชาวบ้านที่อยู่ในป่าชายเลน 4 หมู่บ้านส่วนใหญ่อาศัย

- การประมง
- ทำนาเกลือ
- การตัดไม้

อาชีพการประมง มีผลกระทบ 2 อย่าง คือ

- การขึ้นราคาน้ำมัน ทำให้ค่าใช้จ่ายสูง
- จำนวนปลาลดลง ต้องออกหาปลาไกลกว่าเดิม

อาชีพทำนาเกลือ มีความหวังค่อนข้างสดใส แม้ราคาไม่ดีเท่าที่สมุทรสาครเพราะการคมนาคมไม่สะดวก ทำให้ต้องขายให้พ่อค้าคนกลาง จึงถูกกดราคา .

อาชีพตัดไม้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวบ้านตัดฟันไปขายให้กับเตาเผา มากเกินไป จนไม้โตไม่ทัน และยังขาดการปลูกทดแทน และการทำนาเกลือก็เป็นตัวการที่ทำให้ป่าชายเลนหมด เนื่องจากใบไม้จะเน่าเปื่อยทำให้เกิดการเน่าใน ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องตัดไม้ไป

ปัญหาทางด้านสังคม เนื่องจากชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของการสัมปทาน มีการตั้งเตาเผาเถื่อน โดยรับซื้อไม้จากเพื่อนบ้าน และให้ราคาดีกว่าที่เขาสัมปทาน เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงจำเป็นต้องชี้แจงให้เกิดความเข้าใจ

ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ

ควรจะได้มีการให้ความรู้ที่ถูกต้อง ถึงผลดี และผลเสียจากการทำลายป่าว่ามีผลกระทบ โดยทางตรงและทางอ้อมอย่างไรบ้าง

จากการสำรวจจะเห็นได้ว่า ประชากรจำนวน 42.61% ทำงานเพียงปีละ 5-6 เดือน เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านใช้เวลาไปในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ เช่น ดื่มสุรา เล่นการพนัน ทางกรมน่าจะส่งเสริมอาชีพที่เสริมรายได้กับเขา เช่น อาชีพหัตถกรรมต่าง ๆ รัฐควรจะได้มีการให้ความปลอดภัยกับราษฎรเหล่านั้นให้ทั่วถึง เพราะทางคมนาคมทางบกน่าจะทำได้โดยเฉพาผลจากการเปิดป่า ทำนาเกลือ ทำให้สภาพป่าชายเลนหมดไป การทำถนนทำได้ในบริเวณจากนาเกลือไปต่อกับแหลมสิงห์ เป็นเส้นทางรวม 8 กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นทางคมนาคม ส่งกุ้ง และการเดินทางของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมอาชีพตลอดจนการรักษาความปลอดภัย เป็นต้น